

בלבבי משכון אבנה

נקודה מתוך הפרשה

וארא

נאמר בפרשת השבוע (שמות ט, כט), לגבי מכת ברד: "וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי מֹשֶׁה פָּצְאֲתִי אֶת הָעִיר אֲפֹרֶשׁ אֶת כָּפִי אֶל ה' הַקְּלֹוֹת יִחְדְּלוּן וְהַפְּרֵד לֹא יִהְיֶה עוֹד לְמַעַן תִּדְעַע פִּי לֵה' הָאֶרֶץ". ופרש"י (על אתר) וז"ל, פָּצְאֲתִי אֶת הָעִיר - מן העיר, אבל בתוך העיר לא התפלל, לפי שהיתה מלאה גלולים:

ויש להבין, במה שונה לכאורה תפילת משה רבנו הפעם, מעתירתו להסרת הערוב והצפרדעים. שבהן (ואולי גם בתפילות נוספות) לא היה צורך ליציאה מן העיר (בכל אופן לא צוין שכך נעשה). יואיל נא מורינו הרב שליט"א לבאר מעט מזעיר את העניין.

ביאור מורינו הרב שליט"א

מן העיר, עכ"ל. (וכן הוא; בחנוכת התורה, בפנים יפות, ובדרשות ר"י אבן שועביד (וארא)).

טעם נוסף כתב השפתי חכמים (שם) וז"ל, אף על פי שגם בזמן מכת הצפרדעים ומכת ערוב היתה ג"כ מלאה גלולים, וא"כ מסתמא לא היה מתפלל בתוך העיר והל"ל שם פָּצְאֲתִי אֶת הָעִיר, י"ל דשם היה מתפלל על למחר והיה לו שהות להתפלל, ולא היה צריך לגלות לפרעה פָּצְאֲתִי אֶת הָעִיר. אבל כאן שאמר פרעה (שמות ט, כח) וְרַב מְהִיֵּת קִלְתִּי וְהִיא מִבְּקַשׁ שֶׁהִבְרַד לֹא יִתֵּן אֶרֶצָה, וְהִיא רֹצֵה שֶׁלֹּא לִהְיוֹת מִהֵמָּה, לכן הוצרך לגלות פָּצְאֲתִי אֶת הָעִיר ולא בתוך העיר, עכ"ל. (ועין ר' יוסף בכור שור (על אתר), וכן הוא ברמב"ן).

וברמב"ן (שם) כתב וז"ל, על דרך הפשט יתכן לומר שהיה משה מתפלל בביתו (אולם עין לקח טוב (על אתר) שהיה לו בית תפלה חוץ לעיר), רק בפעם הזאת רצה להיות כפיו פרושות השמים ויחדלו הקולות והמטר מיד, ולא יתכן לעשות כן בעיר, על כן אמר פָּצְאֲתִי אֶת הָעִיר, עכ"ל. (ועין העמק דבר).

ובחזקוני (שם) כתב, וז"ל, שלא יאמרו; ירא הוא לצאת בעבור הברד, אמר פָּצְאֲתִי אֶת הָעִיר אפרש כפי, ולא אירא מן הברד, עכ"ל. (ועין ר' חיים פלטיאל (על אתר), משיבת נפש, וכלי יקר (פסוק יד)).

אולם לבסוף כתוב (שמות יא, ד) "כֹּה אָמַר ה' פָּחַצְתָּ הַלֵּילָה", ואמרו חז"ל (שמות רבה (וילנא) פרשה יח סימן א) שקפץ הקב"ה ודבר עמו, והעלה משה למעלה מעשרה, עין שפתי חכמים (שם).

ויתר על כן, "כֹּה אָמַר ה' פָּחַצְתָּ הַלֵּילָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם" (שמות יא, ד), כדברי רשב"י (הובא לעיל, שמות רבה (וילנא) פרשה טו סימן ה) שנגלה הקב"ה אף בתוך הטומאה, שזהו תוקף הארת הגאולה ממצרים.

אמרו חז"ל (מכילתא דרבי ישמעאל בא - מסכתא דפסחא פרשה א) על הכתוב (שמות יב, א) "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אֶהֱרֹן בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא־מֹר"; חוץ לכרך אתה אומר חוץ לכרך או אינו אלא בתוך הכרך, כשהוא אומר (שמות ט כט) וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי מֹשֶׁה פָּצְאֲתִי אֶת הָעִיר וגו' והלא דברים ק"ו ומה תפלה הקלה לא התפלל משה אלא חוץ לעיר, דבור החמור דין הוא שלא נדבר עמו אלא חוץ לכרך וגו'. ולפ"ז לכאורה כן היה בכל תפלה של משה. (ועין שו"ע או"ח סימן צד ובנושא כלים שם. ועין ליקוטי מוהר"ן תורה ז').

אולם נחלקו בכך חז"ל, דאמרו (שמות רבה (וילנא) פרשה טו סימן ה), וז"ל, בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם. למה אינו אומר במצרים, א"ר חנינא: אמר הקדוש ברוך הוא כתיב בתורה (דברים כד, יא) בְּחוּץ תַּעֲמֹד אִם אֲנִי אֶעֱשֶׂה כִּךְ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְלֹא בְּמִצְרַיִם, וכן אמר משה פָּצְאֲתִי אֶת הָעִיר. (וכמ"ש במדרש (יב, ה) שלא היה משה חפץ להתפלל תוך מצרים, לפי שהיתה מטונפת בגלגולים ושיקוצים). אמר רבי שמעון גדולה חיבתן של ישראל שנגלה הקדוש ברוך הוא במקום עבודת כוכבים ובמקום טנופת ובמקום טומאה בשביל לגאלן, עכ"ל. ולפ"ז משה ביקש לצאת אף שהיה לצורך גאולת ישראל, מפני שאינו במדרגת הקב"ה, או כמ"ש הריב"א (שמות ט, כט) וז"ל, תִּמְאָל לְמַה נֶא' כֵּן פָּצְאֲתִי יוֹתֵר מִן שֶׁאֵר מִכּוֹת. וי"ל שמכה זו היתה בשדה, אמר משה פָּצְאֲתִי וַאֲרָא אֶת הַקְּלִקּוֹל שֶׁעֲשֵׂתָה הִבְרַד בְּאֵילָנִי חֲקֵלָא, אִם אֲשִׁים אֶל לְבִי וְאֶתְפַּלֵּל אֶל ה'. ולכך נאמר פָּצְאֲתִי יוֹתֵר מִבְּשֶׂאֵר מִכּוֹת, עכ"ל.

טעם נוסף מדוע דיקא במכת ברד נאמר "פָּצְאֲתִי אֶת הָעִיר", כתב בדעת זקנים (שם) וז"ל, לכך הוצרך לצאת מן העיר כשהוצרך להתפלל על מכת הברד יותר מבשאר מכות, לפי שעל מכת הברד כתיב (שמות ט, כ) הִנֵּה גֹ' וְנִתְמַלְאָה כָּל הָעִיר בְּאוֹתָהּ שְׁעָה גְלוּלִים מִמִּצְרַיִם שֶׁהִיוּ עוֹבְדִים לִבְהֵמוֹת וְלִכְךָ יֵצֵא